

تاریخچہ دینور

(کرمانشاہان)

نگارش

فتحعلی حیدری زیباجویی

با اضافات

اقدس حیدری زیباجویی

انتشارات آرون

سرشنامه

عنوان و پدیدآور

: حیدری زیباجویی، فتحعلی، ۱۲۷۵.
: تاریخچه دینور (کرمانشاهان) / نگارش فتحعلی
حیدری زیباجویی؛ با اضافات اقدس حیدری
زیباجویی

مشخصات نشر

مشخصات ظاهری

شابک

وضعیت فهرست‌نویسی : فیا.

یادداشت

موضوع

رده‌بندی کنگره

رده‌بندی دیویی

شماره کتابخانه ملی

: تهران: آرون، ۱۳۸۶.

: ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س.م.

: ۵ - ۷۰ - ۸۹۰۰ - ۹۶۴ - ۹۷۸

: کتابنامه: به صورت زیرنویس.

: دینور.

: ۱۳۸۶ ح ۹ ی / ۲۰۸۷ DSR.

: ۹۵۵ / ۴۴۲۵.

: ۱۱۷۹۱۷۵.

تاریخچه دینور

نگارش : فتحعلی حیدری زیباجویی

با اضافات : اقدس حیدری زیباجویی

ناشر : انتشارات آرون

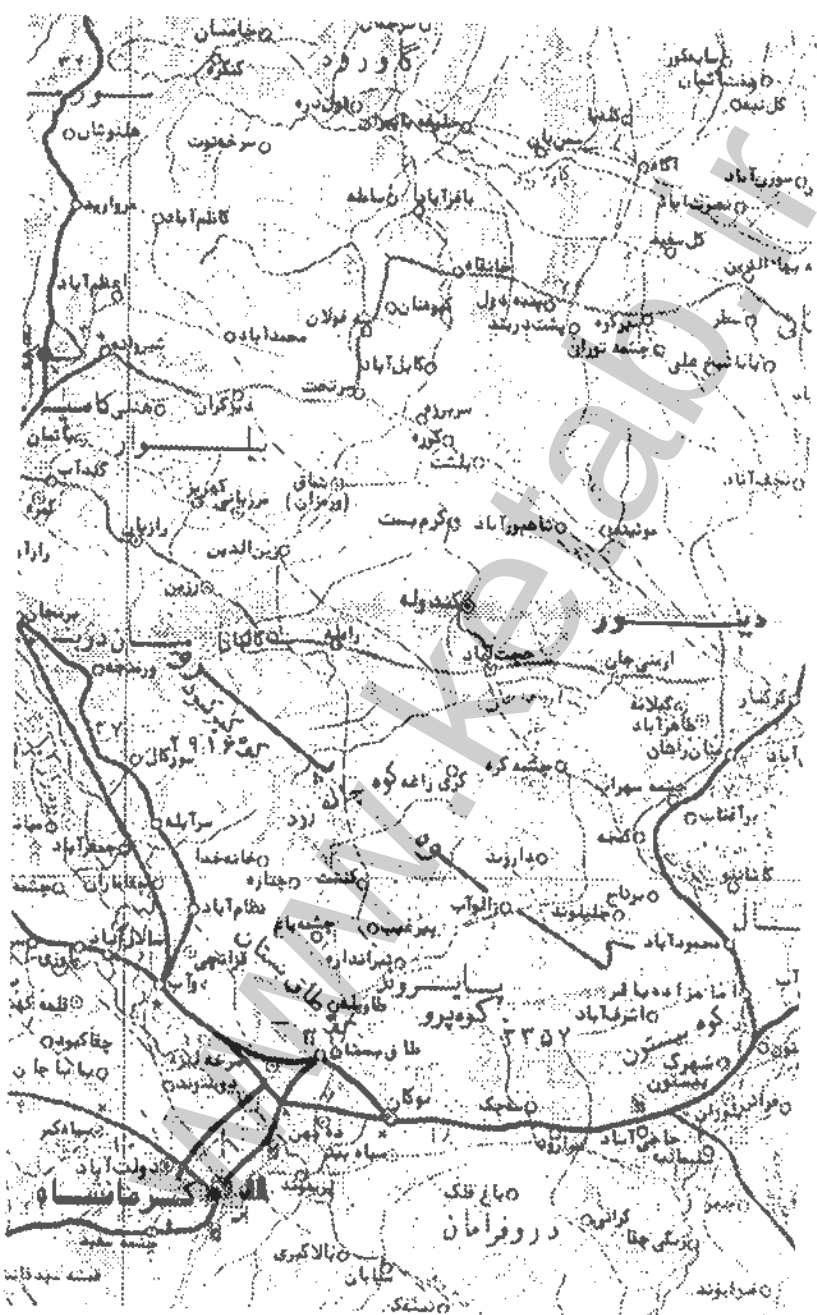
چاپ اول : ۱۳۸۶

چاپخانه حیدری : ۲۰۰۰ نسخه

۲۲۰۰ تومان

مرحوم فتحعلی حیدری زیاجوی

منطقه دینور و محدوده جغرافیایی آن

پیشگفتار

دینور در فرهنگ دهخدا چنین معنی شده است:
یکی از دهستان‌های چهارگانه بخش صحنه شهرستان کرمانشاهان
دینور است. قراء دهستان در طول دره‌های جامیشان، شاهپورآباد،
ارمنی‌جان و کندوله واقع است. مرتفع‌ترین کوه در قسمت مرتفع مرکزی
دهستان کوه نوین زرین‌کوه است با ارتفاع قله ۲۵۱۷ متر. دهستان دینور از
۵۸ آبادی بزرگ و کوچک تشکیل شده و جمعیت آن در حدود ۲۴۰۰ تن
است. همچنین در فرهنگ دهخدا دینور بدین معنی نیز آمده است:

دینور نام رودخانه‌ای است در بخش صحنه کرمانشاه. این رودخانه
از کوه‌های باختری کندوله شمالی سرتخت و بخش سنقر و کوه‌های
دهستان خداپنده‌لو سرچشمه گرفته و در آبادی میان‌راهان یکی شده
وارد تنگه دینور می‌شود. طول تنگه دینور در حدود ۱۲۰۰۰ گز است.
شعبات رود دینور عبارتند از: رودخانه کندوله، ارمنی‌جان، رودخانه
شاهپورآباد، سرتخت، رودخانه جامیشان، رودخانه کنگرشاه، رودخانه
مله‌ماس و رودخانه تینمو.

زبان اهالی کرمانشاهان کردی است. زبان کردی که شاخه‌ای از زبان شمال غربی ایران میانه است به علت داشتن ادبیات مکتوب اهمیت خاصی دارد. با این حال در زبان کردی زبان‌های دیگر از جمله زبان‌های عربی، اومنی، ترکی و فارسی لغات بسیار در آن یافت می‌شود.

سابقه تاریخی کردها و پراکندگی آنان موجب پیدایش گویش‌های بی‌شماری شده است که برخی از آنها عبارتند از: گویش کردی کلهری، کردی اورامی، کردی سورانی و گویش لکی.

تمام مردم منطقه دینور به زبان کردی اورامی تکلم می‌کنند. گویش اورامی در منطقه اورامان تخت و اورامان رزاب در حوالی کردستان و منطقه دشت ذهاب و حوالی خائنین تکلم می‌شود.

تحقیق و پژوهش دربارهٔ زادگاه، نیاکان، هویت تاریخی و فرهنگی پیشینیان در عصر حاضر نه تنها ضروری، بلکه بسیار با اهمیت است.

نسل امروز بسیار کنجکاو است که بداند وضعیت اجتماعی و شیوه زندگی نیاکان و گذشتگان او چگونه بوده است و حوادث و وقایع چگونه باعث شده برخی آداب و سنن به افول کشیده شود. احساس همدردی و کمک به دیگران در روستاها در هنگام بروز چالش‌ها به قدری خودنمایی می‌کرد که افراد، تنهایی و بی‌کسی را کمتر متوجه می‌شدند، اما به مرور زمان نسل نو که بیشتر در شهرها بزرگ شده‌اند دیگر به زبان بومی سخن نمی‌گویند و زبان رسمی فارسی مبنای صحبت با یکدیگر قرار گرفته است. همسایه به ندرت همسایه کوچه بالاتر و پایین‌تر خود را می‌شناسد. در این فضا زنده کردن خاطرات و جمع‌آوری مطالب و آنچه از گذشتگان و نیاکان مانده خود جای تقدیر و تشکر دارد. در اینجا باید از خانم اقدس حیدری زیاجویی که در پیگیری چاپ کتاب حاضر تلاش فراوان نموده‌اند تشکر و قدردانی نمایم.

آری وقتی متوجه شدم که خانم حیدری زیباجویی به عنوان تنها فرزند مرحوم فتحعلی حیدری زیباجویی از مسئله‌ای دل‌نگران هستند جوایای آن شدم، و ایشان هم لب به سخن گفتن برداشتند.

ایشان گفتند: «پدر مرحومم چون علاقه زیاد به موطن خود «دینور» داشت کتابی با عنوان تاریخچه دینور به رشته تحریر درآورد و آن را برای چاپ، به چاپخانه محمدی کرمانشاه سپرد، اما قبل از صحافی و اتمام کار بر اثر سکنه قلبی دارفانی را وداع گفت. بعد از مدتی کتاب چاپ شد و به دست علاقه‌مندان رسید و در کتابفروشی‌ها نایاب گردید. اکنون پس از سال‌ها می‌خواهم کتاب فوق را با تغییراتی چاپ نمایم».

با پیگیری فراوان توانستم یک جلد از کتاب فوق را از چاپخانه محترم محمدی کرمانشاه تهیه کنم و با سعی و تلاش انتشارات آرون تهران، کتاب حاضر چاپ گردید.

در چاپ حاضر سعی شده مطالب تاریخچه دینور با همان لغات سنگین آن زمان چاپ گردد، ولی در بعضی مطالب تغییراتی داده شد، که به زعم ناشر لازم بود.

مع ذلک ضمن پوزش از خوانندگان محترم اگر در چاپ کتاب کم و کاستی وجود دارد آن را از طریق ناشر متذکر شوید تا در چاپ‌های بعدی اصلاح گردد.

محمدسعید فلسفی

زمستان ۱۳۸۶

مقدمه

محمدحسین جلیلی

دوست سالخورده من آقای حیدری زیباجویی (که خدایش عمری دراز عنایت فرماید) با آنکه به قول نظامی عروضی در دامن عمر و بقایای زندگی است و موی سپید تاج وقار بر تارکش نشانده از مدتی پیش کمر همت بر میان بست و از پای ننشست و با کوششی که نوخاستگان نیرومند نیز از اتیان به آن ناتوانند دست اندرکار تألیف تاریخ زادگاه خود دینور شد.

هرکس به زادگاه خود دلبستگی دارد. حیدری نیز دینور را به افراط دوست دارد. توگویی انعکاس نعره‌های مستانه جوانی گریز پای خود را در این سامان به گوش هوش می‌شنود و از توجه بدان دیار دورنمای روزگاران گذشته در نظرش جلوه گر می‌شود. محبت‌های پدر، فداکاری عاشقانه مادر، نی لبک چوپان، پایکوبی پسران، دست‌افشانی دختران، سورهای شکوهمند روستا از قصور دینور چون پرده سینما از مقابل دیده حیدری هنوز رژه می‌روند و از تذکار سرزمینی که اجساد بسیاری از عزیزان رفته وی را در آغوش فشرده قلب حساسش فشرده می‌شود. اینها

جزئی از علت کوشش این صاحب‌دل سالخورده است که روزگار کهولت را به جای آنکه در آرامی و استراحت سپری سازد در تلاش و اضطراب تهیه اسناد و مدارک تاریخ دینور گذرانده است.

عجبا این همه کوشش را در شهری چون کرمانشاه به کار برده که در آن کتاب و مأخذ از جوانمردان دریادل کرد قدیم نیز کمیاب‌تر و نادرتر است و ناگفته پیداست در این شرایط اگر کسی به صرافت تألیف و تتبع افتد چه رنج‌ها باید تحمل کند. حیدری با ذوق و پشتکار ویژه خود چندی قبل دیوان ملا پریشان کرد عارف و عالم معروف دینور را نیز جمع‌آوری کرد و به حلیه طبعش بیاراست و با این کار اثری کرانمند را از دستبرد حوادث جاودانه محفوظ داشته و حقا که طالبان این‌گونه سخنان را تحفه شایسته فرستاد.

مریزاد دستی که مر دوستان را دواى دل و راحت جان فرستد نگارش تاریخ شهرستان‌ها از دیرباز در میان فضلا و اهل قلم معمول بوده است. امروز در کتابخانه‌ها تواریخ شهرستان‌های مختلف بسی به چشم می‌خورد و گاهی برخی از شهرها مانند دمشق، شیراز، هرات، بغداد، کرمان، طبرستان و بخارا هستند که تاریخ‌های متعددی دارا می‌باشند. این تاریخ‌ها یا توسط دانشمندانی تألیف شده که در آن دیار دیده به جهان گشوده‌اند، بالیده‌اند و رشد کرده‌اند و یا به وسیله کسانی پرداخته شده‌اند که در چهار دیوار آن شهرها رحل اقامت افکنده‌اند و روزگار را کرانه کرده‌اند.

فارسنامه ابن بلخی، فارسنامه ناصری، شیرازنامه زرکوب شده الازار (در تاریخ شیراز) عقد العلی سمط العلی بدایع الازمان (در تاریخ کرمان) تاریخ قم، تاریخ بیهق، تاریخ کردستان (شرفنامه)، روضات الجنات (تاریخ هرات) تواریخ محلی معتبری هستند که هر یک بسی وقایع گذشته

را حفظ کرده‌اند و بر جریده عالم بقای ایران زمین را مثبت ساخته‌اند. دینور از شهرستان‌های قدیم ایران زمین است که در اوستا نیز از آن سخن به میان آمده است، ولی عمده ترقی آن پس از حمله عرب تاروزگار امیر تیمور بوده است.

دو دهکده معظم جیهون آباد و ارمنی جان که نخستین مسکن جهودان و دومی اقامتگاه نصارای دینور بوده هنوز پابرجاست و از تصور این دو محله وسعت فوق العاده شهر و کثرت جمعیت آن را می‌توان حدس زد. حاصلخیزی اراضی دینور و کثرت ارتفاعات در بدون امر دیدگان اعراب فاتح را به آن جلب کرد و لذا دینور را ماه الکوفه نام نهادند و خراج و مالیاتش را به اهالی کوفه اختصاص دادند. دریغ بود که شهری با این سابقه تاریخی، تاریخ مدنی نداشته باشد و جناب حیدری با اقدام به نگارش این کتاب کاری بس شایسته و بایسته انجام فرموده است و امید آنکه سعی وی مشکور و جزایش مغفور باد.

آقای حیدری با تألیف تاریخ دینور چراغی فراراه جوانان محقق دیار غرب قرار داد تا در آینده با تحقیقات عمیق خود بر آنچه که وی توفیق باز گفتنش را نیافته توفیق یابند و این کسر را جبری دل‌انگیز نمایند.

و من الله التوفیق و علیه التکلان

۵ آذر ۱۳۴۴